

Utrecht Üniversitesi'nde ordinaryus profesör olan **Rosi Braidotti**, Beşeri Bilimler Merkezi'nin (Centre for the Humanities) kurucu başkanıdır.

GÖÇEBE ÖZNELER

Çağdaş Feminist Kuramda
Bedenleşme ve Cinsiyet Farklılığı

Kolektif Kitap ~ 98

Göçebe Özneler

Çağdaş Feminist Kuramda Bedenleşme ve Cinsiyet Farklılığı

Özgün Adı: *Nomadic Subjects*

Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory

© Rosi Braidotti, 2011 ~ © Kolektif Kitap, 2017

ISBN: 978-605-5029-70-8

Türkçesi: Öznur Karakaş, 2017

Yayıma Hazırlayan: Cemil Üzen

Redaksiyon: Sercan Çalıcı

Sayfa Düzeni: Kolektif Tasarım

Kapak Tasarımı: Deniz Akkol

1. Baskı, Ekim 2017, İstanbul

Sertifika No: 25574

Baskı ve Cilt: Berdan Matbaacılık

Güven Sanayi Sitesi C Blok No: 215-216

Topkapı, İstanbul - 0212 613 11 12

Sertifika No: 12491

kolektif. kitap, bilişim ve tasarım ltd. şti.

Kuloğlu Mah. Turnacıbaşı Cad. No: 26/5 - Beyoğlu, İstanbul

www.kolektifkitap.com - info@kolektifkitap.com

T: 0212 252 89 30 - F: 0212 243 96 39

Bu kitabın hakları Anatolialit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Yayıncının izni olmaksızın elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla

çöğaltılamaz ve iletilemez. Tüm hakları saklıdır.

GÖÇEBE ÖZNELER

Çağdaş Feminist Kuramda
Bedenleşme ve Cinsiyet Farklılığı

ROSI BRAIDOTTI

Türkçesi: Öznur Karakaş

İÇİNDEKİLER

Giriş	9
1. __ Göçebelik Dolayısıyla	33
2. __ Bağlamlar ve Nesiller	97
3. __ Cinsiyet Farklılığı Kuramı	127
4. __ Kadın Feminist Özneye Dair: “Kadın-Kendilik”ten “Kadın-Öteki”ne	161
5. __ Göçebe bir Siyasi Proje Olarak Cinsiyet Farklılığı	189
6. __ Bedensiz Organlar	227
7. __ Tahayyülsüz İmgeler	257
8. __ Anneler, Hilkat Garibeleri ve Makineler	287
9. __ Süreksiz Oluşlar, Deleuze’de Felsefenin Kadın-oluşuna Dair	329
10. __ Haset ve Nankörlük, Feminizmde Erkekler	351
11. __ Sonuç: Tutku Geometrileri, Rosi Braidotti’yle Söyleşi	377
Kaynakça	391

İLK BASKISININ ÜZERİNDEN GEÇEN on beş yılın ardından *Göçebe Özneler*'in bu ikinci baskısı hem göçebe halin hem de bu halin içerdiği pek çok çelişkinin gerçekten de rüştünü ispat ettiğini göstermektedir. Yaygın bir göçebelik hali üçüncü milenyumun başında dünya sakinlerinin pek çoğunun içinde bulunduğu bir duruma dönüştü. Dahası, “bütüncül-olmayan”, ayrık, süreç-halinde, düğümlenmiş, rizomatik, geçişken bir göçebe-öznenin lehinde ya da aleyhinde bulunan veya karşısında karar-sız kalan otuz yıllık postyapısalcı, postkolonyal ve feminist tartışmaların ardından parçalanmışlık, karmaşıklık ve çokluk meseleleri, eleştirel kuramı mesken tutan başlıklar halini aldı. Söz konusu mefhumların bu yaygın tabiatı ve terminolojinin radikal ve şık cazibesi, meseleye, yani öznenin birliğinin yitilmesinin olası sonuçlarının tam olarak neler olduğu sorusuna dair bir fikir birliğine varılmasını sağlamıyor. Diğer bir deyişle, göçebe öznelliğe dair tartışmanın “o halde?” kısmının ucu hiç olmadığı kadar açık; oysa tarihsel durumumuzun çelişkileri ve paradoksları dört bir yanda çoğalıyor. Sonuç olarak, bu kitaba yön veren sorular şunlar: Göçebe öznelliği yapılandıran siyasi, etik koşullar ve bunların eleştirel kuram açısından sonuçları nelerdir?

Ancak bu felsefi sorgulama hattı, göçebe öznenin, insanlık durumuna dair yeni bir metafor olarak görülmesi gerektiğini öne sürmüyor. Böylesi genellemelerin banallığı hızlı değişim, ekonomik ve toplumsal dönüşüm zamanlarında bize yardımcı olamaz. İhtiyacımız olan, göçebe öznelliğin dışsal unsurlarını ve içsel karmaşasını daha doğru biçimlerde açıklayabilmektir. Farklı göçebelik biçimleri ve kipleriye toplumsal ve kültürel eleştirinin işini daha da zorlaştırmaktadır. Bunlar, tarihsel açıdan daha iyi temellendirilmiş sosyo-ekonomik referansları ve daha derin farklılaşma derecelerini gerektiriyor. Bu sebeple göçebe düşünce, küreselleşmiş bir dünyadaki mevcut hareketlilik halinin siyasi sonuçlara sahip bir kartografisini oluşturmaktadır. Bu proje, insan olan ve olmayan seyyahlar veya hareketliler arasındaki temel iktidar diferansiyeli üzerinde durmaktadır. Öte yandan bunların bedenleştirdikleri ve toplumsal cinsiyet kazandırdıkları farklı hareketlilik türleri için uygun figürasyonlar geliştirme çabasını da desteklemektedir.

Figürasyonlar figüratif düşünme biçimleri değil, daha ziyade konumlanan, bir başka deyişle bedenleşen ve bedende gömülü olan toplumsal konumlara dair materyalist haritalandırmalardır. Kartografi, şimdinin kuramsal temellere sahip ve siyasetle hemhal olmuş bir okumasıdır. Kartografik bir yaklaşım eleştirel düşünce için hem analitik aygıtlar hem de yorumlama araçları ve yaratıcı kuramsal alternatifler sunma işlevini yerine getirir. Bu haliyle çalışmamın tam kalbinde yatan iki gereksinime cevap sunar: Hem mekân (jeopolitik, toplumsal ve eko-felsefi boyutlarıyla) hem de zaman (tarihsel ve soybilimsel boyutlarıyla) açısından kişinin alanının hesabını verebilmesi. Buna içkin bir diğer amaç da bu alanlara dair alternatif figürasyonlar veya temsil şemaları sunmaktır. Kartografi projemi Foucault'nun mirası şekillendirmektedir; çünkü alanları hem kısıtlayıcı (*po-testas*) hem de güçlendirici ya da olumlayıcı (*potentia*) iktidar

üzerinden inceliyorum. Bu siyasi tutku, göçebe öznellik sürecini etik açıdan hesap verebilir ve güçlendirici olacak şekilde idame ettirmektedir.

Göçebe öznenin asli derdi, yaşayışımızla –ileri teknolojiyle ve yüksek hızlı iletişimle donatılmış, özgür sınırlara sahip olduğu iddia edilen, giderek artan sınır kontrollerine ve güvenlik önlemlerine sahip, özgürleştirilmiş veya postfeminist, çoketnisiteli küreselleşmiş toplumlar– bu yaşanmış deneyimi kuramsal terim ve söylemlerle temsil ettiğimiz arasında belirgin bir gediğin olmasıdır. Geçmişte eleştirel kuramdan miras aldığımız kuramsal temsil sistemleri, artık bu görev için yetersiz kalmaktadır. Bu imgesel yoksulluk, kişinin zamanının gerisinde kalmasına dair bir tür “jet lag” sorunu veya postmodernizm çağına mahsus şizofrenik kip içerisinde eşzamanlı olarak farklı zaman sahalarında ikamet etmek şeklinde okunabilir. O halde bu gediği yerinde figürasyonlarla kapamak, günümüzün en zorlu görevlerinden biridir.

Küresel Melezlik

Küresel rekabette mevcut yerleşik perspektifimizin siyasetle hemhal olmuş haritasını oluşturan figürasyon mefhumu, özneliği göçebe oluş süreci olarak yeniden tasarlama projemin öncülüdür. Göçebe figürasyonu, bütüncül-olmayan ve çokkatmanlı bir görüş, dinamik ve değişen bir varlık olarak özne imgesi oluşturur. Tarihsel durumumuzun upuygun bir tasviridir bu. Sosyo-ekonomik açıdan ileri kapitalizmin yol açtığı sapkın hibritleşme, işgücünün büyük bir kısmını sözde esneklik koşullarına dönüştürüyor. Geçici, bordrosuz, yarı-zamanlı, standardın altında, düşük ücretli mesai çoğu ileri liberal ekonominin normu haline gelmiş durumda. Üniversiteler ve araştırma dünyası da bu parçalanmadan ve sömürücü yaklaşımdan muaf değil. Kapitalist esnekliğin bu olumsuz ve sömürücü yüzü ömür-

lük kariyerleri ve meslekleri tarumar ederken, yerlerine çok az şey koyuyor.

Siyaset kuramcıları, özellikle de Hardt ve Negri (2000), Virno (2001) ve *Multitudes* dergisi çevresinde toplanan grup, bu sözde göçebeliği ileri kapitalizmin bir özelliği olarak irdelemektedir. Göçebe öznem, her ne kadar soybilimsel açıdan kökleri feminist kurama ve ırkçılık karşıtı siyasete dayansa da, aynı kuramsal geleneğin bir parçasıdır. Göçebe öznellik, siyaseten merkezin istikrarsızlaştırılması ve harekete geçirilmesi ihtiyacını işaret etmektedir. Ana akım özne konumlarına, marjinal öznelerle ilişki ve etkileşim içerisinde, meydan okunmalıdır.

Yoğun bir ulus-ötesi sermaye ve işgücü akışı ağına bağlı olan dünya ekonomisi, iç ve dış göç akışıyla ve hareketlilikle işlemektedir. Bu sözde esneklik ya da gerçek iş koşullarının kırılabilirliğisya toplumsal istikrarsızlığa, geçici vatandaşlığa ve kalıcı olmayan yerleşimlere yol açmaktadır. Küreselleşme, farklılıkların hareketliliği ve toplumsal kimliğin yersiz-yurtsuzlaşmasıyla ilgilidir; eşzamanlı olarak ulus-devletlerin hegemonyasına ve ayrıcalıklı vatandaşlık iddialarına meydan okur (Cohen 1997) ve bunların bölge, kültürel kimlik ve toplumsal kontrol bakımından elini güçlendirir. Aynı zamanda, “dağınık hegemonyalar” (Grewal ve Kaplan 1994) olarak bilinen, dağınık iktidar ilişkilerinden ibaret bir politik ekonomi üretir. İleri kapitalizm bir gözetleme toplumdur; merkezsiz ama toplumsal dokuya bütünüyle sirayet eden sürekli bir güvenlik sistemi. Sadece Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan jeopolitik bloklar arasında değil; aynı zamanda bunların içinde işleyen, korkuya ve tüketici konforuna dayalı karmaşık bir politik ekonomi oluşturur. Postendüstriyel toplumlar veya bilgi toplumları, aktif olarak, tüketim toplumu lehine nitel bir farklılık yayılımını teşvik eder. Örneğin, küresel çokkültürlülük, farklı etnisiteleri ve ırkları, “dünya müziği”, “füzyon mutfağı” ve “siyah bakışlar”

gibi genel başlıklar altında metalaştıran (hooks 1990b) şık bir çeşitlilik piyasası yaratır. Bu nitel yığınlar, kendilik ve ötekiler arasındaki temel iktidar ilişkilerini ne değiştirir ne de bunlara meydan okur; sadece bunları nitelemekle yetinir.

Zenginliğin katmanlaşması ve dağılımının örgütleyici ilkelere olarak işleyen, dünya şehirlerinde sıkı sıkı temellenmiş ve bu merkez etrafına örülmüş küresel ağ toplumu, sapkın bir göçebelik türü icra etmektedir. Mallar, metalar ve veriler, insan öznelerden yahut, bazı durumlarda, sığınmacıların ve yasadışı dünya sakinlerinin pek çoğunu oluşturan “insandan-aşağı” öznelerden çok daha özgür bir şekilde dolaşmaktadır (Balibar 2001; Braidotti 2006; Gilroy 2000). Metalaşmış bir çoğulculuk türü, günümüzde yaygınlaşan sahte bir göçebeliğin kapitalist yüzünü oluşturmaktadır. İleri küresel toplumların son derece somut koşullarına kapılmış bedenlerin yoğun maddiliği, ileri kapitalizmin “maddi-olmayan”, “akış halinde” veya virtüel olma iddialarıyla doğrudan çelişmektedir. Irigaray, ileri kapitalizmde yaygınlaşan farklılıkların, “aynının ötekileri” olduğunu iddia etmektedir. Bu haliyle, hâlâ, karşıtlık biçimindeki bir olumsuzluk mantığının esiridirler. Deleuze üzerinden ifade edecek olursak, bu farklılıklar nitel değil niceldir ve bu açıdan fallus-Avrupa-merkezci hâkim kodun tepkisel iktidarını değiştirmezler. Merkezler parçalı bir biçimde yaygınlaşır ama hükmetme güçlerini hiçbir biçimde yitirmezler. Buradan açık bir sonuç çıkar: Aynılığın eleştirel olmayan yeniden üretimine evrensel ölçekte direnmek önemlidir.

İrk üzerinden belirlenmiş; yaş, toplumsal cinsiyet ve gelir üzerinden damgalanmış veya marjinalleştirilmiş ötekilerin, kadınların, gençlerin “gözden çıkarılabilir” bedenleri, bu iktidar rejiminde bilhassa şiddet dolayımında kaydedilmektedir. Yapısal açıdan zorla yerinden etmeye dayalı bir politik ekonomi içerisinde (Sassen 1996) tekrar ve tekrar bedenleşmiş ve bed-

ne gömülü kendiliklerinden mülksüzleştirilmektedirler. Felsefi göçebelik diline tercüme edildiğinde, küresel şehir ve göçmen kampı, diyalektik veya ahlaki karşıtlar değildir: Aynı küresel madalyonun iki yüzüdürler. Zamanımızın şizoid politik ekonomisini ifade etmektedirler. Devasa altyapı teksifi, malların dünya çapındaki karmaşık yayılımıyla bir arada var olur. Kendine “bilgi toplumu” demekten onur duyan teknolojinin yönlendirdiği ileri kültür, gerçekte, yerleşik küresel şehirde yoğunlaşmış somut, maddi altyapıdır. Özgürce hareket etme ideolojisiyle gözden çıkarılabilir ötekiler gerçeği arasındaki çelişki, ileri kapitalizmin şizofrenik karakterini gözler önüne sermektedir. Bir başka deyişle ekonominin seçkin sınıfın elindeki kimi sektörlerde yaşanan üst düzey sermaye akışının hareketine karşın, nüfusun çoğunun yüksek düzeyde merkezleştirilmesi ve daha da artan hareketsizliğinden doğan paradokstur bu. Vandana Shiva’nın belirttiği gibi, küreselleşme içerisindeki farklı hareketlilik biçimlerini birbirinden ayırmamız gerekir. “Evsiz, ülkesiz ama bütün dünyayı kendine mülk edinen bir grup dünya ölçeğinde hareketliken, diğer grup daha köklü olduğu halde hareketliliğini yitirmiş durumda, göçmen kamplarında, iskân kolonilerinde ve barakalarda yaşıyor” (Shiva 1993: 98).

Farklı postmodern öznellikleri etik olarak haritalandıran Zygmunt Bauman da bu endişeleri dillendirmektedir. Özellikle turistte bedenleşen tüketici hareketlilik vurgusunu eleştiren Bauman, bunun yerine, tekrarlanan yaşam şablonlarıyla sadakati bir araya getiren bir özne olarak hacıyı övmektedir. Göçebe karşısında şüpheli bir tavır sergileyen Bauman, küreselleşmiş dünyanın insani atığını oluşturan, incinebilir, gözden çıkarılabilir bedenleri dert edinmektedir (1983).

İleri kapitalizmin akışkan, içsel çelişkilerle dolu ve acımasız doğasını göz önünde bulundurduğumuzda, toplumsal ve kültürel eleştirinin yeni inceleme aletleri icat etmesi gerekmektedir.

Yerleşik yöntemler ve pek çok disiplinin geleneklerinin ötesine geçen disiplinler-ötesi yaklaşım, küreselleşmiş işgücü piyasasının değişen yerleşikleşme ve ırk üzerinden belirlenme çizgilerinin elverişli bir kartografisini oluşturmak için en uygun olan yöntemdir. Bu süreç, yine bu piyasanın toplumsal cinsiyet üzerinden belirlenme ve cinsiyetlenmesinden ayrı tutulamaz. Göçebe öznelliğin derdi kaçış çizgileri oluşturmak, yani hareketli/hareketsiz, yerleşik/yabancı ayrımlarına girmeden bütün bu kategoriler arasında kalan yaratıcı, alternatif bir oluş mekânı yaratmaktadır. Mesele marjinal, yabancı ötekilerin konumunu göz ardı etmek ya da yüceltmek değildir; aksine hem onların özgül koşullarının hem de politik etkileşimimizin dönüşümü için daha sağlıklı ve kompleks bir alan bulmaktır.

Bu açıdan benim göçebe özne projem, yöntemsel ulusalcılığa karşı bir direniş ve ona içkin Avrupa-merkezciliğin bir eleştirisidir. Hem siyasi hem de epistemolojik açıdan göçebe öznellik, başat özne, kimlik ve bilgi görüşlerinin eleştirisini günümüzün küreselleşmiş dünyasını yapılandıran pek çok “merkezin” içinden sunmaktadır. Bunu sağlayan metodoloji, feminist alan ve figürasyon siyasetinden gelmektedir. Gayatri Spivak, Stuart Hall, Paul Gilroy, Avter Brah, Helma Lutz, Philomena Essed, Gloria Wekker, Nira Yuval-Davis ve Avrupa’nın durumuna aşına pek çok başka düşünürün sunduğu iktidar, farklılık ve alan siyaseti üzerine çalışmalar, göçebe projem için bilhassa önemlidir. Avrupa geç postmodern dönemde kültür-ötesilik veya çokluetnisite, çokdillilik ve çokkültürlü toplumsal mekân içerisinde çarpışan kültürler olgusunu, dünyanın geri kalanıyla paylaşmaktadır. Dünya göçü –dünya çapındaki “dağınık hegemonyalar” ölçeğinde işleyen (Grewal ve Kaplan 1994), çevreden merkeze yönelen muazzam bir nüfus hareketi– Avrupalı ulus devletlerin ve Avrupa Birliği’nin başlangıç aşamasında olan sözde kültürel homojenlik iddiasına meydan okumaktadır. Günümüz Av-

rupa'sı, ırkçılığın ve teknofobinin giderek artış gösterdiği bir zamanda çokkültürlülükle cebelleşmektedir. Paradokslar, güç eşitsizlikleri ve mevcut tarihsel rekabetin parçalanmışlığı, siyasi tartışmaların kültürlerarası farklılıklardan her bir kültür *içerisindeki* farklılıklara taşınmasını gerektirmektedir. Yani mevcut tarihsel durumumuzun özelliklerinden biri, çevre ve merkezin birbiriyle karşılaşma zemininin ikili karşıtlıklar üzerine kurulu düşünceye meydan okuyarak ve yeni bir karmaşa düzeyi edinecek değişmiş olmasıdır.

Eğer çoketnisiteli, multimedya toplumuna doğru bir sosyokültürel mutasyon yaşandığı doğruysa, söz konusu dönüşüm sadece “ötekiler” kutbunu etkilemekle yetinemez. Eşit derecede, “aynı”nın eski merkezin konumunu ve önkoşulunu da yerinden etmelidir. Bir başka deyişle sadece öznelerin terminolojisi veya metaforik temsili değil, bunu destekleyen toplumsal ilişkiler ve toplumsal imgelem de değişmekte. Toplumsal ilişkiler sentaksı ve sembolik temsil ayaklanmış durumda. En önemlisi de, fallus-merkezciliğin alışlagelmiş standart belirleyicileri; ötekilerin arasında, kadın ve erkek olarak cinsiyetlenmiş, çokkültürlü ve ille de Hıristiyan olması gerekmeyen bir sivil toplumda artık kendine yer bulamıyor. Toplumsal dönüşüm sorunu, hiç olmadığı kadar temsili gerektiriyor: Erkek, Hıristiyan, tektanrılı sembolizm ona ne verebilir ki? Ortaya çıkmakta olan süreç-halindeki öznelerin çağrıştırdığı kaygılar ve zorluklar; yeni ifade biçimleri ve temsiller, yani eleştirel açıdan değerlendirilmesi gereken ve toplumsal dolayım taşıyan biçimler gerektiren bir oluş şablonuna işaret ediyor. Feminist kuram yerel düzeyde sahnelenen küresel olgunun fırtınalı ortamına, yani “küresel-yerel” değişimler zamanına uygun düşen, kullanışlı bir seyrüsefer aleti niteliğinde.

Ancak siyah, postkolonyal ve feminist eleştirmenler, post-modernizmle beraber ortaya çıkan paradoksları ve son derece

sapkın işbölümünü eleştirmekten geri durmadılar. Bu paradoks gereği, eski ve yeni imparatorlukların merkezinde yer alan düşünürler, merkezin iktidarını aktif olarak yapısökümüne uğratanlardır; böylece, eski “olumsuz” ötekilerin söylemsel olarak yayılmasına ve tüketilmesine katkıda bulundular. Yine bu ötekilerse, -özellikle postkolonyal, ama aynı zamanda faşizm ve komünizm sonrası toplumlarda da- kendi kimliklerini yapısökümüne uğrattıktan ziyade, sahiplenmek derindedir. Bu durumun ironisinden muhatapların hiçbiri kurtulamaz: Örneğin, “henüz tarihsel olarak kazanmadığımız bir özneliği nasıl yerinden edebiliriz” diyen feminist felsefecileri düşünün (Braidotti 1991b). Ya da tarihsel olarak öne çıkması gerekenlerin artık kendileri olduğunu iddia eden siyah ve postkolonyal özneleri. Eğer beyaz, eril, etnikmerkezci özne kendini “yapısökümüne” uğrattırmak ve nihai bir krize sokmak istiyorsa, olsun varsın! Mesele, “farklılığın” -her ne kadar tartışmalı ve paradoksal olsa da- merkezi bir mefhum ve uygulama olarak ortaya çıkmasıdır. Bu ise, postmodern özneler olarak kendi tarihimize mahkûm olduğumuz takdirde, farklı alanlarla yüzleşmenin tarihsel olarak kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Bu yüzden söz konusu alanları uygun kartografler üzerinden açıklamak, elzem bir öncelik olarak karşımızda duruyor.

Bazı sert eleştirmenlerin öne sürdüğünün aksine (Gedalof 2000: 337-354; Boer 1996:7-26; Felski 1997:1-22; Pels 1999: 63-86) göçebe özne -bu eleştiriden dolayı değil, fakat tam da bu eleştirinin başka bir yerde konumlandığı gerçeğinden ötürü- siyah ve postkolonyal kuramların iktidar eleştirisini takip etmektedir. Felsefi göçebelik, iktidar ilişkilerini hem eleştirel hem de yaratıcı bir biçimde yeniden tanımlarken, eski “merkezi” rolünü işaret eder. Çevre ve merkez karşılıklı, ancak simetrik olmayan hareketlerle birbirinin yerini değiştirir ve istikrarını bozar. Benim konumum, merkezin ataletle ve kendini idame et-

tirmeyle özdeşleştirilmesine ve Aynılığın sonuçsuz tekrarına eşit derece direnç göstermektir. Asıl güçlük, hâkim öznenin özdeşlik yapılarının kalbinde yatan dogmatik, hegemonik, dışlayıcı iktidarı göçebe müdahalelerle yerinden etmektir. Beyaz olmaktan duyulan suçlulukla ezilmiş eleştirel düşünürlerin seyahat sosyolojisinden ve göğsünü dövüp durmasından öteye geçeceksek, derin yapılarıdaki değişimleri içeren bir özne tasavvurunu ortaya koymak durumundayız. Mesele sadece yapısökümüne uğratmak değil, aynı zamanda çoklu aidiyetlere, yani bütüncül-olmayan bir özne tasavvuruna mahal veren yeni zeminler üzerinde kimliklerin yeniden konumlanmasını sağlamaktır. Bu özne aktif, karmaşık ve içsel düzeyde çelişkili toplumsal ilişki ağlarına yönelir ve bunları inşa eder. Bunun hesabını verebilmek için özler, dönüşümler ve kimliğe karşı iddialardan ziyade süreçlere ayrıcalık tanıyan düşünce biçimlerine bakmalıyız. Sosyolojik değişkenlerin (toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk ve etnisite, yaş, sağlık durumu) yerine kendiliğinden içsel dokularını sorunsallaştırmaya davet eden bir özne kuramı geçirilmelidir. Bunlar Aynılığı, kültürel özcülüğü ve tek taraflı düşünceyi takdir eden ve ödüllendiren bağlamda, çoklu aidiyetleri idame ettirmeyi amaçlayan arzu, kabiliyet ve cesarettir. *Göçebe Özneler*, siyahların, ırkçılık karşıtlarının, ayrıca postkolonyalist ve diğer eleştirel düşünürlerin haritasını çizdiği bir tartışmaya, beyazlığın alaca alanlarında gezinen Avrupalı göçebe bir özne olarak katkıdır. Klostrofobik biçimde kendine atıfta bulunan Avrupa-merkezci felsefi düşünce, muhtelif çokkültürlülüğün ve çoktan beri olageldiğimiz dolayimli toplum türünün güçlükleri karşısında yetersiz kalmaktadır.

Metaforlara Karşı

İleri küreselleşmiş toplumların diyalektik-olmayan yapısı uya-

rınca, merkez-çevre ilişkisi, ne sabit ne de bütüncüdür, daha ziyade bu ilişki akış halinde ve çok-alanlıdır. Toplumsal hareket/sizlik ve geçiş durumlarının yarattığı bu karmaşık ve arada haller, yerleşik kuramsal temsil kiplerine meydan okuduğu ve toplumsal, kültürel eleştiriden hep daha fazlasını istediği için önemlidir. Çoklu aidiyetlere ve iktidar ilişkilerine dair kartografik haritalar, mümkün direniş alanları ve stratejileri belirlemeye yardımcı olabilir. Bir figürasyon, yaşayan bir harita ve kendiliğinden dönüştürücü bir anlatıdır, metafor değil.

Göçebe olmak, ileri kapitalizmle bütünleşmiş ve onunla suç ortaklığı içerisindeki ihtişamlı sosyetenin bir parçası olmak değildir (Alcoff 2006). Daha ziyade bütüncül öznelerin gerilemesine ve geleneksel özne görüşünün uzay-zaman sürekliliğinin istikrarsızlaşmasına işaret eder. Evsiz, göçmen, sürgün, sığınmacı, turist, savaşta tecavüz kurbanı, seyyah göçmen, yasadışı göçmen, başka bir ülke sakini, e-postayla sipariş edilen gelin, ekonomik olarak gelişmiş dünyada genç veya yaşlı bakıcısı, hırslı çalışan, küresel bir girişimde mali uzman, küresel BM sisteminde insani yardım görevlisi, artık varolmayan bir ülkenin (Yugoslavya, Çekoslovakya, Sovyetler Birliği) vatandaşı: Bunların hiçbiri metafor değildir. Göçebe özneliği eleştirenlerin bazılarının öne sürdüğünün aksine, pasaportunun olmamasıyla çok fazla pasaportunun olması ne aynı şeydir ne de salt metaforiktir (Boer 1996; Gedalof 1999; Felski 1997). Bunlar son derece özgül jeopolitik ve tarihsel alanlardır; tarihi ve aidiyeti bedene nakşolunmuştur. Kişi bunlar yüzünden incinebildiği, yaralanabildiği, izler taşımak zorunda kalabildiği gibi bunlar sayesinde güçlenebilir veya güzelleşebilir de. O halde bütüncül-olmayan, çokkatmanlı veya diasporik özneliğin farklı biçimleri arasındaki ayrımı nasıl ifade edeceğini öğrenmek hem etik hem de metodolojik bir meseledir. Figürasyonlar, bu görelî ve birbirinden ayrı konumları tanımlayan iktidar ilişkilerinin

kartografisini çizme çabasıdır. Amaçları ne süslemek ne de metaforlaştırmaktır; sadece farklı sosyoekonomik ve sembolik alanları ifade ederler.

Diğer bir deyişle, mesele, oluş halinde olduğumuz özne türlerine uygun temsiller bulmaktır. Bu kartografik proje, postyapısalcı neslin elinde yeni ufuklara açılmıştır: Ne kendine atıfta bulunan metinselliğe ne de apolitik bir vazgeçiş geriler. Doğrusal-olmama ve bütüncül-olmayan özne görüşü, illa bilişsel veya ahlaki göreceliğe, hele hele toplumsal anarşiye varmak durumunda değildir. Daha ziyade göçebe özneliliğin hem analitik bir alet hem de yaratıcı bir proje olarak, çağın ruhuna uygun nitel bir bilinç değişimi olmasını amaçlıyorum. Nihai hedef, aidiyet ve siyasi pratik biçimlerini yeniden yapılandıran anlamlı sahalar oluşturmaktır.

Örneğin, kadınsever/lezbiyen/siborg/yakışksız öteki/göçebe feminizm vs. gibi alternatif feminist öznelilik figürasyonlarının klasik “metaforlardan” farkı, tam da bu farklı özne konumlarını idame ettiren maddi koşulları açıklamaya kalkışmalarıdır. Sonuç olarak kişinin alanlarına dair mesuliyet hissini hesaba katarlar. Figürasyonlar farklı göçebe öznelilerin maddi olanda saklı kartografilerini ifade ederler ve bu haliyle “ötekilerin” metaforlaştırılması sürecine yapışıp kalmak yerine kendileri hakkında düşünürler. Hâkim özne oluşumlarını içeriden hedef alırlar. Bu tarz bir kendi hakkında düşünme bireysel bir etkinlik değil; karşılıklı ilişkilere ve toplumsal mübadele ağlarına dayanan, etkileşimli, kolektif bir süreçtir. Figürasyonlar özne oluşumu sürecinin içsel bir parçasıdır ve göçebe kartografi pratiğine içkindir. Aslında, alternatif özne konumlarının ciddi bir bölümü, postyapısalcılık sonrası toplumsal kuram ve felsefeden çıkmıştır. Bunlar melez, tartışmalı, çokkatmanlı figürasyonlardır; çevreler ve merkez arasındaki ikiye bölünmüş, diyalektik karşıtlıklara meydan okurlar. İleri kapitalizmin mübağalaya

dayalı mantığı içerisinde, farklı özne oluşumlarının bu şekilde yayılması, sömürüyü sürdürürken yeni yeni ortaya çıkan aktörleri ve olumlu olarak kendini tanımlayan “ötekileri” de ifade eder. Mesele sadece farklı alanlara saygı duymaktır.

Böylece, yeni özne oluşumları (göçebe, siborg, siyah vs.) Deleuzecü anlamıyla *kavramsal kişilikler* işlevi görmektedir. Deleuze’ye göre, bir *kavramsal kişilik*, hâkim özne konumlarını değiştirmek için yaratıcı imkânları harekete geçiren kuramsal bir seyrüsefer aletidir. Hâkim özne konumu özneliği bilinçle, rasyonellikle ve liberal bireycilikle bir tutan düşünce imgesine tekabül etmektedir. Azınlık-oluş süreçleri Lacan, Derrida, Deleuze ve Irigaray gibi postyapısalcıların eleştirdiği fallus-merkezci özne görüşünün olumlayıcı alternatiflerdir. Öteki-oluş süreçleri benim göçebe öznem gibi elverişli figürasyonlar üzerinden ifade edilir. Bu haliyle metafor değildir, maddi olarak bedende gömülü ve bedenleşmiş alanları ve iktidar ilişkilerini anlamak için eleştirel aletlerdir. Ayrıca kişinin işgal ettiği *potentia* (olumlu kudret), yoğunluk, yani değişim, dönüşüm veya olumlama oranının yaratıcı ifadeleridir. Deleuze’ün Spinozacı formülünü takip edersek, bir beden ne yapabileceğini, bedenleşmiş kendiliklerimizin neye kadar olduğunu bilmediğimizi varsaymak durumundayız. Bu olumlayıcı kapasite veya *potentia*’nın keşfi olan yaşam, Spinozacı siyasetin kalbidir. Göçebe özneler, fallus-merkezci format uyarınca kurulan programın dışındaki yenilikçi özne metamorfozlarını sahneleyen dönüştürücü aletlerdir.

Bu nokta benim için son derece önemli; çünkü aşağı yukarı yirmi sene önce göçebe öznelik projesine başladığımda, bu projenin birbirine bağlı ama tek başına da okunabilen kitaplardan oluşan bir üçlemeye dönüşeceğini bilmiyordum. En başta gündemi belirleyen iki kitap, *Patterns of Dissonance* (1991) ve *Göçebe Özneler* (1994) var, sonrasında iki cilt daha bunları

takip ediyor: *Metamorphoses* (2002) göçebe durumun kültür politikasını keşfederken, *Transpositions* (2006) bunun etik çıkarımlarını tartışıyor. Dönüp geçmişe bakmanın ayrıcalığına bağlı olarak, bu geniş projenin belli ölçülerde sentez gücü taşıdığını iddia etmek cazip geliyor. Ancak ana düşünce çizgilerinin ve soruşturmanın tutarlılığı dışındaki meselelerin, proje devam ederken pek de bariz görünmediğini söylemem gerekir. Göçebe öznellik projesinin son derece rizomatik olduğunu söylemek yerinde olacaktır; öyle ki, merkezi ve birbirine bağlı fikirler yığılmasından çıkan bu proje organik bir şekilde büyüdü. Dahası, ilk metnin bu ikinci baskısının son yıllarda yazdığım en iyi makalelerden oluşan bir seçkiyle aynı zamanda basılması vesilesiyle projenin tamamına dair yerinde bir yorum yapmak mümkün. Ortada bir sonuç imkânı yok, fakat verimli bir serpilmeden söz edebiliriz. Kültürel, siyasi, epistemolojik ve etik endişeler üzerinden şimdinin kartografik bir okumasını yapma görevine iştirak ederken seçtiğim figürasyon, göçebe öznedir. Atlardan ziyade bir meteoroloji haritasına benzeyen kartografilerim mutasyona uğruyor, değişiyor ve köklenmek yerine akıp gidiyor.

Yaratıcı Bir Faaliyet Olarak Eleştiri

Giderek ivme kazanan değişimler çağında göçebe özneliği keşfetme motivasyonu, birçok geleneksel referans noktasının ve kadim düşünce alışkanlığının, çelişkili de olsa, yeniden oluşturulmasından kaynaklanmaktadır. Böylesi bir zamanda tarihsel durumumuzun yol açtığı atalet, nostalji, çıkmaz ve diğer eleştirel durgunluk biçimlerinin ötesine kavramsal bir sıçrayış gerçekleştirilebilmek için daha kavramsal bir yaratıcılık, daha kuramsal bir çaba gerekiyor. Çoktandır olageldiğimiz göçebe özneler ve içinden geçtiğimiz derinlemesine dönüşümler üzerine daha çok düşünmeliyiz.

Nihayetinde bir yaklaşım olarak göçebe felsefe, eleştirinin yaratıcılıktan, aklınsa hayal gücünden ayrılmasına meydan okur. Hem bilmenin kaynağı hem de siyasi edimi hareket geçiren güç olarak hayal gücüne beslenen derin inanç, belki de 1968’de “Hayal gücü iktidara!” sloganıyla büyüyen neslimin alametifarikasıdır. Ancak *baby boomers*’ın¹ öğrenmek zorunda kaldığı üzere, bütün hayaller -faturayı kendileri ödemekle beraber- hem ideolojinin ölümünü hem de tarihin sonunu ilan eden 1989 sonrasının alacakaranlığında soldu gitti (Fukuyama 1992).

Hâkim sinizm ve melankoli karşısında göçebe öznellik projesi, şimdiyle bağı olumsuzun karşıtlığa dayalı kipinde olmayan bir siyasi imgelemin olumsuzlayıcı kuvvetinin altını çizmektedir. Kolektif düzeyde güçlendirici alternatifler yaratmak için aktif bir çaba göstermektedir. Hayal gücü ütopyacı değil, dönüştürücü ve ilham vericidir. Umudun toplumsal ufuklarını inşa etmeye aktif bir şekilde kendini adamanın ifadesidir. Umut, geleceğe verilen güvenoyudur. Bu ise beni, figürasyon mevzusunda vurguladığım noktaya geri götürüyor: Siyasi kurgular, şimdi ve burada, kuramsal sistemlerden daha etkili olabilir.

Göçebe özne gibi ikon-kırıcı bir figürü seçmem de kuramsal ve bilhassa felsefi düşüncenin yerleşik ve geleneksel doğasına karşı bir hamledir. Göçebelik bir karşı-söylem, kuramsal felsefe pratiğinde asla ana akıma dönüşmemiş düşünce geleneklerini ve henüz kullanılmamış kaynakları harekete geçirme işlevi görür. Göçebe düşünce Batı felsefesinin “gizli” yüzüne, François Châtelet’in en iyi Nietzsche tarafından sembolize edildiğini düşündüğü ve “şeytani” gelenek olarak tanımladığı (Châtelet 1970) söz-merkezcilik karşıtı yeraltı akıntılarına çapraz-atıflarda bulunur. Felsefi karşı-bellekler ve direniş söylemleri süre-

---

1. 1946-1964 yılları arasında doğan, II. Dünya Savaşı sonrası kuşak. -yhn

cini Foucault başlatmıştır (Foucault 1977b). Deleuze’se felsefi karşı-belleğin çokkatmanlı çizgilerini inşa eder ve göçebe düşüncüyü, düşüncenin kendisini yerleşik bir taklit haline getirme cazibesine kapılmadan, soybilimsel bir pratik olarak harekete geçirir (Deleuze 1973). Hızla değişen zamanımızda felsefenin karşılaştığı güçlük, kavramlar yerine süreçler üzerine nasıl düşünüleceğidir. Özeldense bu güçlük, yeni kavramlar üretmenin ve belli disiplinler geleneklerle süregelen diyalogun, gerçek felsefi *bünyeyi* oluşturan canlı arşivle yeni bir ilişki geliştirecek şekilde nasıl birleştirileceğidir.

Bu açıdan göçebe özne, ütopyacı bir kavram değil, daha ziyade bir yol işareti gibidir. Felsefeyi hâkim, eril, Avrupa-merkezci özneye dair rasyonel söylem olarak gören toplumsal imgeleme bir müdahaledir. Bir konumlandırma ve mesuliyet alıştırması olarak, göreciliğin tehlikelerinden kaçınır ve bunun yerine kartografik alan siyasetini önerir. Felsefe tarihiyle ilişkisinde açıkça Deleuze üzerinden Nietzsche’ye atıfta bulunur ve böylece bu disiplin içerisinde, her ne kadar azınlık da olsa seçkin bir gelenekle bağlantı kurar. Bu oldukça marjinal ama son derece dinamik düşünce hattı, rasyonalizme ve felsefeye epey hâkim olan aşkınlık yanılışına karşı oldukça eleştirel bir tavır alır.

Batı felsefesinin bu daha “gizli”, “şeytani” veya “göçebe” kuvveti, disiplinin kendi kendine atıfta bulunma eğiliminden kurtulması için bir davettir. Amaç diğer söylemlerle bir dizi disiplinlerarası bağlantı serisine dahil olmaktır. Bu amaç iki mühim varsayıma dayanmaktadır: İlki, felsefenin hiç beklenmeyen yerlerde, beklenmedik ölçüde mevcut olmasıdır. Buna sanatlar, müzik, mimari, sinema ve medya, ayrıca feminizm, çevrecilik, ırkçılık karşıtlığı ve alternatif küreselleşme yanılış hareketleri gibi siyasi pratikler ve hareketler dahildir. İkinci varsayım ise felsefenin şu anda içinde bulunduğumuz dünyayla samimi bir

yüzleşme olarak ortaya çıktığını dile getirir. Avrupa hegemonyasının solmakta olduğu, etik açıdan karma, teknoloji dolaşımı, toplumsal cinsiyet üzerinden belirlenmiş bir dünya var. Avrupa-merkezciliğin gerilemesi, bedene gömülü olmayan ve bedenleşmemiş bir özne konumu olarak evrenselciliğe dayalı felsefi zihniyeti sorgulamaktadır. Eleştirel açıdan yeniden alan kazanmak, konum almak, belli bir yerden konuşmak ve böylece belli alanların farkında olmak ve bunların hesabını vermek- tir göçebelik. Farklılaşmamış evrensellerle özdeşleşen düşünür- ler bunun hakkını veremez.

Bedensel materyalizm ve bedende gömülü veya ete kemiğe bürünmüş özne mefhumu, savunduğum felsefi materyalizm türü hakkında geliştirdiğim anlayışın kalbinde yatıyor. Tarihsel açıdan bunun, yani özneliliğin bedensel yapısı dolayısıyla cinsel- lik ve cinsiyet farklılığı mevzularının bunca vurgulanmasının Fransız kıta felsefesinin en verimli vasıflarından biri olduğunu düşünüyorum. Bu gelenek kendilik ve toplum, öznenin “içi” ve “dışı” arasındaki karşılıklı ilişkilere dair karmaşık inceleme modelleri sunmaktadır. 1960 ve 70’lerin sonunda ortaya çıkan toplumsal hareketlerin yeniden ivme kazandırdığı bedene gö- mülü materyalizm geleneği, radikal bir iktidar eleştirisinin ve hümanist öznenin çözülmesinin zeminini oluşturur.

Bu perspektif değişimini gerçekleştirmek için içkin yeniden konumlandırmalara ihtiyacımız var. Bilişsel ve ahlaki göreci- likten kaçınarak, siyasi ve etik faillliği muhafaza ederek bunu başarmanın en makbul yollarından biri her türlü verili kate- gori içinden çeşitliliğin ve karmaşıklığın hesabını vermeye da- yalı siyasi bir taktik ve yöntem olan feminist alan siyasetidir. Alan siyaseti yönetsel çabalarını, kişinin özneliliğinin sahası olarak kaçınılmaz olarak işgal ettiği çoklu iktidar alanlarının incelemesine yoğunlaştırarak, epistemolojiyi siyasi mesuliyetle birleştirir.

İktidar diferansiyellerini yerinden etmeye yönelik ilişkisel, kolektif bir edim olan (kişinin bedende gömülü ve bedenleşmiş alanlarının) mesuliyet pratiği iki can alıcı mefhumla ilişkilidir: bellek ve anlatılar. Bu mefhumlar, tanımı gereği bilinçten kaçan kelimelelere dökme, yani söyleme ve sembolik temsile taşıma sürecini harekete geçirir. Aslında bir “alan”, kişinin kendinin belirlediği ve kendini tasarladığı bir özne konumu değil, kolektif olarak inşa edilen ve paylaşılan, karşılıklı işgal edilen mekânsal-zamansal bir bölgedir. Yani alanımızın büyük bir kısmı, öylesine aşına, öylesine yakındır ki onu sorgulayabilme kapasitemizin ötesindedir; hatta kişi bunu görmez. “Alan siyaseti” bu yüzden, siyasi farkındalığı ve dolayısıyla ötekilerin müdahalesini gerektiren bir bilinç yükseltme sürecidir (Grewal ve Kaplan 1994). “Alan siyasetleri”, özeleştirici formundaki eleştirel ve soybilimsel bir kendilik anlatısına dayalı iktidar kartografileridir; ilişkisel ve dışarıya yöneliktirler. Bunun anlamı, kendimize ve dünyaya dair bilgimizi aydınlatan ve dönüştüren “bedenleşmiş” anlatılar olduklarıdır. Bu haliyle, siyah kadınların metinleri ve deneyimleri, beyaz kadınların alanlarımıza, hakikatlerimize ve söylemlerimize dair kısıtlamaları görmesini sağlar. Feminist bilgi, varoluşumuzun vasıflarını, özellikle de iktidarla daha önce fark etmediğimiz ortaklıklarımızı ortaya çıkaran etkileşimli bir süreçtir. Deleuzecü tabirle bizi “yersiz yurtstuzlaştırır”; bir başka deyişle bizi, aşına ve yakın olduğumuz, zaten bildiğimiz şeye yabancılaştırır ve buna dışarıdan ışık tutar; Foucaultcu dilde mikropolitikadır bu ve bedenleşmiş kendilikle başlar. Ancak feministler bunu, Foucault veya Deleuze’ün felsefi kuramlaştırmalarından çok önce de biliyordu.

Alan siyasetinin kazandığı içkin zeminlerin önemli bir yön-temsel çıkarımı da bilinç düzeyinin artması, böylece daha fazla kendi üzerine düşünmedir. Kişinin buna uygun, dönüştürücü figürasyonlar üzerinden ifade edilen alanın farkında olması,

onun daha öncesinde görmediği maddi ve söylemsel koşullarına ışık tutar. Artan kendi üzerine düşünme ediminin önemli bir başka etkisi daha vardır: Aşına olunan şeylerden uzaklaşma. Kişi ve mesken tuttuğu zeminleri arasında yeni bir eleştirel mesafe hasıl olur. Bu, süreç oldukça ıstıraplı olmasına karşın etik ve anlayışa dair getirileri de oldukça zengindir. Bu nedenle mümkün özne konumlarının çeşitliliğini yansıtan çoklu alan farklılıkları, aşına olunanla özdeşleşmeme ve halihazırda bilinen yabancılaşıma pratiğiyle bütünlüşir. Epistemik bir detoks kürü gibi bu pratik de göçebe bakış açısının başlangıcına işaret eder.

Bu da beni bir önemli bir çıkarıma daha götürüyor: Alanların ve bilgi iddiası biçimlerinin çokluğu, kendi üzerine düşünme ve açık seçik görünenden uzaklaşma, görecilik riskine karşı güçlü panzehirlerdir. Kişinin alanına bağımlılığı bir içkinlik biçimi, maddeci bir yeniden konumlanmadır. Cinsiyet farklılığı dahil olmak üzere farklılıklar da bu sürecin sadece başlangıç noktalarıdır; sorunlu bir engel değil. Farklılıkları, Hegelci bir diyalektik karşıtlık ve kendiliğin ötekilikte, ötekiliğin de kendilikte tükenmesi olarak görmüyorum. Daha ziyade diyalektik şemadan salıverilmiş; göçebe ve rizomatik zikzaklar çizerek birbirine bağlanma mantığı içerisinde değerlendiriyorum.

Deleuze ve Guattari felsefi özneliği bu şekilde ele alma pratiğini yeniden tahayyül etme niyetleri açısından özeldirler. Luce Irigaray'ın projesi de buna benzer: Düşüncenin fallus-merkezci yapısına ve kuramsal "bilen özne" temsilinden kadının sistematik olarak dışlanmasına karşı eleştirel bir tutum alır. Irigaray feministlerin kendilerine mahsus toplumsal pratikler ve kolektif imgelem üzerinden yeniden yapılandırması gereken virtüel bir "kadınlığın" hafifsenen ve genellikle görünmez kaynaklarından ilham alırken, Deleuze cinsiyet farklılığının ikili yapısını hep-ten pas geçip transversal, kolektif ve dinamik düzeyde yeniden

tanımlanan bir özneye içkin çoklu cinselliklerin derinlemesine keşfine soyunur. Irigaray ve Deleuze'ün oluş sürecine, iktidar, bilgi ve arzu arasındaki üretken ilişkilere tamamen gömülmüş bir teşekkül olarak özne imgesini yeniden icat etme çabaları birbirine ciddi oranda benzemektedir. Bu duygulanımsal, üretken ve dinamik bir yapı biçimindeki, olumlu bir özne görüşünü de içermektedir. Buradan hareketle göçebe figürasyonu seçmem kendimi, hiçbir zaman profesyonel bir konumda olmadığım felsefe kurumu üzerinden konumlandırma biçimime tekabül etmektedir. Bu ise söz konusu disiplinde, Virginia Woolf'un izinde "içerideki yabancı" olarak, yani eleştirel olmakla beraber son derece derin bir bağlılık içerisinde istikamet belirleme biçimidir. Son olarak, ki söyleyeceklerim bundan ibaret değil, göçebe figürasyonunun, içinde bulunduğumuz tarihsel durumun ulus-ötesi ve enerjik yapısına uygun olduğunu düşündüğüm, hayal gücünü cezbeden bir hali var.

Felsefi göçebeliğin kartografik yaklaşımı, iktidar ilişkilerini hem "dışsal", kolektif toplumsal olgular hem de son derece mahrem veya "içsel" olgular olarak düşünmemizi sağlar. Daha ziyade, iktidar, içsel ve dışsal olan arasında durmadan akan bir süreçtir. Foucault'nun gösterdiği gibi, iktidar stratejik bir konum ya da durumdur; bir nesne veya öz değil. Öznellik, arada kalan karşılıklı bağlantıların sürekli akışının bir etkisidir. Deleuze'ün çoklu oluş özneleri veya Irigaray'ın "virtüel kadınlık"ı gibi Fransız fark felsefelerinde ilgimi çeken şey, tam da kimlik ve iktidar gibi yüzey meselelerinde takılıp kalmak yerine bunların kavramsal kökleriyle uğraşmalarıdır. Bu haliyle, toplumsal inşacı kuramları ve yöntemleri radikalleştirerek kimlik üzerine psiko-sosyal tartışmayı öznellik, yani, salahiyet ve iktidar meselelerine taşımalarıdır. Öznellik kavramını, birey veya bireysellik mefhumuyla karıştırmamak önemli: Öznellik, iktidar ilişkileriyle müzakereler ve bu ilişkiler üzerinden kurulan salahiyete

dair toplum dolayımı bir süreçtir. Sonuç olarak yeni toplumsal öznelerin oluşumu ve ortaya çıkışı, her daim, bireysel kendiliğin “dışında” olmakla beraber kendiliğin derinlemesine ve tekil yapılarını harekete geçiren kolektif bir mesele olmuştur.

Özneliğin “bölünmüş” doğasına ve bilinçdışı arzuların rolüne dair psikanalitik kuramlarla kurulan diyalog da sonuç olarak bu kitabın gündemindedir ve kitap boyunca atıfta bulunulan terimler arasında yer alacaktır. Bu açıdan “öznelik” gramatik “Ben”in kurgusal birliği altında tepkisel (*potestas*) ve etkin (*potentia*) iktidar durumlarının diziliminden ibaret bir süreçtir. Özne farklı iktidar ve arzu düzeyleri, yani iradi tercih ve bilinçdışı dürtüler arasında her daim geçişler ve uzlaşılardan ibaret bir süreçtir. Birliğe benzer bir şey varsa, Tanrı vergisi bir öz değil, toplumsal olarak işlev gösteren kendiliğin pek çok düzeyinin kurgusal koreografisidir. Bu da, özne-oluş sürecinin tamamını idame eden şeyin bilme iradesi, söyleme arzusu ve konuşma arzusu olduğunu; bunun kurucu, temel, yaşamsal, zorunlu ve bu yüzden de asli bir oluş arzusu (*conatus*) olduğunu göstermektedir.

Bu yüzden göçebe figürasyonlarla düşünmek ve bunlar üzerinden çalışmak, akli hayal gücünden ayırmayı reddetmeyi gerektirmektedir ve bu durum yazı üslubunu ve kuramsal üretimi etkilediğinden, yazar ve okurları arasındaki geleneksel anlaşmanın maddelerini de değiştirmektedir. Kuramsal metin, yazarın veya altına imza atan özel ismin yetkisiyle kutsanan yazılı hakikat ifadeleri olarak görülemez. Daha ziyade karşılıklı bağlantılılık modeli üzerinden, kolektif olarak paylaşılan söylemsel, duygulanımsal ve toplumsal ilişkiler kartografisi içerisinde bir seyrüsefer aracıdır. Yazar/okur çifti, bu şekilde yeniden birbirine bağlanır ve bağlantıları idame ettiren ve onlar tarafından üretilen yeğin unsurlar arasında dağıtılır. Göçebe felsefe yapmaya uygun bir yol olan bu üslup, yeni bir kişisel-olmayan

yazma/okuma kipi yaratır. Bu kişisel-olmayan üslup, sadece kimliğin değişkenleri boyunca uzanmayan, öznellik ekseninde de bağlantılar ağı kurulmasına izin veren “kişisellik-sonrası” bir yazı üslubudur. Bu da üretimin, yazarın “niyetleri” ve okurun “alımlaması” terimleri üzerinden işlemediğini, daha geniş, daha karmaşık bir rezonanslar ve karşılıklı bağlantılar içerdiği anlamına gelmektedir. Üslup sorusu bu proje açısından son derece önemlidir. Yeğin okuyucular olarak, entelektüel enerjinin aktarıcıları ve mübadele ettiğimiz mühim “içgörülerin” ortak müsebbipleriyiz. Bu “iç” görülerin ve olmayan-bağlantıların, bizi içeriye, “içsel” bir hakikat kaynağına doğru çektiğini düşünmemek gerekir. Aksine dışarıya, pek çok metin-dışı kolektif bağlantılar ve deneyimlere doğru ittiğini düşünmek daha yerinde olacaktır. Okuma ve düşünme, daha yüksek bir derecede, daha hızlı, çok yönlü bir biçimde yaşama yoludur; burada gerçekleşen düşünce, dünyayla bir ilişkilene kipi.

Olmakta olduğumuz yeni özne figürasyonlarına neyin uygun olduğunu belirlemenin ölçütü, kolektif bir akademik ve toplumsal tartışmanın ve kamusal tartışmalardaki karşılaşmaların sonucu olmalıdır; tek bir birey tarafından belirlenemez. Böylesi kolektif, söylemsel mübadeleler, günümüz eleştirel kuramının kalbinde yatıyor olsa gerek. Bunun sonucunda, kartografik bir anlatının ortak yazarları olarak okuyucularla yeni bir diyalog sözleşmesi yazılmalıdır: Alanlarımız ve çoklu oluş kiplerimize uygun bir betimlemeye mahal veren kriterler üzerinde hemfikir miyiz? Geç postendüstriyel dönem küresel kültürünün maddi koşullarına dair anlatıda hangi parametreler üzerine hemfikir olabiliriz? Kartografinin ortak referanslarının kurallarını belirlemek, günümüzde felsefi diyalogun başlangıcıdır.

Bu kitabın aslı dertlerinden biri, geç postendüstriyel kültürde toplumsal, kültürel ve siyasi alanlardaki öznelğin yapısal dönüşümlerine eşlik eden kuramsal temsillerin ölçeğinin kısır-

lığı ve buna bağlı olarak gerçekleşen değişimleri, hakkını verecek şekilde anlatmanın güçlüğüdür. Bu ise öteden beri yerleşik düşünce alışkanlıkları arasında en kalıcı olanı, farklılıklarla alçaltıcı bir dilde başa çıkma, yani bunları olumsuz olarak temsil etme alışkanlığıdır. Dolayısıyla bir başka önemli soru da şudur: Farklılığı, belli ki üzerine bindirilmiş olan, olumsuz yükten nasıl kurtarabiliriz? Tarihsel söz-merkezci yerleşiklik sürecinde farklılık kavramı, zehirlenmiş ve astlığa denk tutulmuş durumdadır: Farklı olmak daha az değerli olmak anlamına geliyor. Farklılık bu olumsuz yükten nasıl arındırılabilir? Farklılığın olumluluğu, ki bazen “saf farklılık” da denir buna, üzerine düşünülebilir mi? Olumlu farklılık üzerine düşünmeyi kolaylaştıran koşullar nelerdir? Postyapısalcı felsefelerin bu sorulara katkısı nedir (Braidotti 2006)?

Bu yüzden, göçebe öznellik projesi, diğer felsefi geleneklere aykırı değildir; aslında, eleştirel kuramı yeniden kamusal alana yerleştirmek ve zamanımızın çelişkili taleplerine ve koşullarına uygun bir kamusal söylem geliştirmek için gücünü onlarla birleştirir (Fraser 1998).

